

Γλώσσα

Γλώσσα είναι ο καθιερωμένος από τα μέλη μιας κοινότητας (συνήθως έθνους) **κώδικας επικοινωνίας**, που αποσκοπεί στην απόδοση συγκεκριμένων εννοιών και νοημάτων με λέξεις ή εκφράσεις. Συστατικά στοιχεία της είναι τα φωνήματα (για την προφορική γλώσσα) και οι φθόγγοι/ τα γράμματα (για τη γραπτή). **Εθνική γλώσσα** είναι ο γλωσσικός κώδικας επικοινωνίας που χρησιμοποιείται από τα μέλη ενός έθνους και δεν είναι στατικός και αμετάβλητος, αλλά εξελίσσεται ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες και τις ανθρώπινες ανάγκες σε κάθε εποχή. **Μητρική γλώσσα** είναι αυτή που μαθαίνει κάθε άνθρωπος από τα πρώτα χρόνια της ζωής του μέσα στο πλαίσιο της οικογένειάς του. «Η μητρική γλώσσα δεν είναι ένα απλό χρηστικό εργαλείο συνεννόησης αλλά κυρίως μια πολιτισμική, κοινωνική και ατομική αξία, ένα καθοριστικό στοιχείο της ποιοτικής ύπαρξης του ανθρώπου.» (Κ. Τσάτσος)

Η σημασία της γλώσσας

Η γλώσσα είναι συνδεδεμένη άμεσα με τη ζωή του ανθρώπου, αναπαριστάνει το επίπεδο της γνώσης του, τον πολιτισμό του, τις αξίες και τα συναισθήματά του. Δεν είναι μόνο μέσο επικοινωνίας, αλλά και καλλιέργειας της σκέψης, του ήθους και της αισθητικής ενός λαού. Συγκεκριμένα, η γλώσσα:

- Ικανοποιεί την ανάγκη έκφρασης και επικοινωνίας: αποτελεί μέσο ανταλλαγής πληροφοριών και απόψεων· επίσης, η διαδικασία κοινωνικοποίησης των ανθρώπων στηρίζεται στη γλώσσα, καθώς μέσω του διαλόγου τα άτομα προσεγγίζουν το ένα το άλλο και μπορούν να επιλύσουν τις διαφορές τους· τέλος, αποτελεί βασικό ενοποιητικό στοιχείο για τα μέλη της κοινωνικής ομάδας που τη μιλούν.
- Αποτελεί μέσο έκφρασης συναισθημάτων, ευνοεί την ψυχική επαφή και τη βαθύτερη επικοινωνία των ανθρώπων.
- Συνιστά στοιχείο πνευματικής καλλιέργειας: σκέψη και γλώσσα είναι αλληλένδετες και δηλώνουν το επίπεδο της πνευματικής κατάστασης του ανθρώπου· η γλώσσα επιτρέπει στον άνθρωπο να οργανώνει τις σκέψεις του λογικά, να κατανοεί και να συλλαμβάνει τις ιδέες, να διαλέγεται και να επιχειρηματολογεί, είναι το βασικό μέσο διάδοσης των γνώσεων αλλά και όργανο με παιδαγωγική δύναμη, αφού μέσω της γλώσσας ο άνθρωπος μπορεί να συμβουλευεί και να διδάσκει.
- Στηρίζει τον πολιτισμό και την εθνική ταυτότητα: μέσω του προφορικού και του γραπτού λόγου διασώζεται η πολιτιστική κληρονομιά και μεταλαμπαδεύονται στη νέα γενιά οι αξίες και οι αντιλήψεις που συνθέτουν την πολιτισμική φυσιογνωμία ενός λαού· επίσης, χάρη στη γλώσσα καθίσταται δυνατή η δημιουργία σπουδαίων λογοτεχνικών και επιστημονικών έργων· τέλος, αυτή διαμορφώνει την εθνική συνείδηση και προσδιορίζει την εθνική ταυτότητα ενός λαού.

Η γλώσσα μας σήμερα

Α. Θετικές πλευρές

«Είναι εκτός πραγματικότητας, όποιος δεν βλέπει ότι η γλώσσα μας βρίσκεται στο σωστό δρόμο και βελτιώνεται σταδιακά. Ένας μέσος μαθητής σήμερα μπορεί να συντάξει ένα κείμενο γλωσσικά καλύτερο [...] από το κείμενο που θα συνέτασσε ο αντίστοιχος μαθητής πριν από μερικές δεκαετίες.» (Γ. Μπαμπινιώτης)

Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στη βελτίωση της προφορικής και γραπτής έκφρασης των νέων;

- ✓ Η καθιέρωση της νεοελληνικής ως επίσημης γλώσσας της εκπαίδευσης και του κράτους,
 - ✓ η εξάπλωση της εκπαίδευσης σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα και σε όλες τις γεωγραφικές περιφέρειες,
 - ✓ η γενικότερη πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη
- βελτίωσαν τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στο σχολείο και ευνόησαν την καλύτερη γνώση, χρήση και αξιοποίησή της από τους νέους.

Β. Αρνητικές πλευρές

«Άλλο τόσο θα ήταν εκτός πραγματικότητας, αν πίστευε κανείς ότι η σημερινή κατάσταση της γλώσσας μας (γνώση - χρήση - αξιοποίησή της) είναι ό,τι πρέπει ή ό,τι θα θέλαμε να είναι. Θα ήταν εκτός πραγματικότητας αν δεν αναγνώριζε ότι υπάρχουν ουσιώδη προβλήματα [...] ποιοτικής γνώσης και χρήσης της ελληνικής γλώσσας.» (Γ. Μπαμπινιώτης)

Τα προβλήματα σχετίζονται με:

- ✓ την τυποποίηση της γλώσσας (συχνά υιοθετούνται τετριμμένες εκφράσεις ή χρησιμοποιούνται οι ίδιες λέξεις, για να αποδώσουν άστοχα πολλές σημασίες)
- ✓ την αλλοίωση της συντακτικής της δομής (υιοθετούνται άκριτα μορφολογικοί νόμοι ξένων γλωσσών)
- ✓ την αδικαιολόγητη χρήση ξένων λέξεων
- ✓ την αδυναμία παραγωγής ποιοτικού προφορικού και γραπτού λόγου.

Ποιες είναι οι αιτίες αυτών των προβλημάτων;

- ✓ Ο πολιτισμός μας χαρακτηρίζεται ως οπτικοακουστικός. Η εικόνα συνοδεύεται από τον ήχο εισβάλλει παντού και πείθει, χωρίς να ενθαρρύνει τη γλωσσική διατύπωση των μηνυμάτων.
- ✓ Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (κυρίως η τηλεόραση και το Διαδίκτυο) αλλά και η διαφήμιση παράγουν ένα λόγο συνθηματικό, απλοϊκό και φτωχό κι έτσι οδηγούν στην αλλοίωση του γλωσσικού αισθητηρίου του λαού.

- ✓ Η συνύπαρξη της Ελλάδας με οικονομικά ισχυρότερα κράτη, που ασκούν πολιτικό έλεγχο και πολιτιστική ηγεμονία, εγκυμονεί κινδύνους για τη γλώσσα μας. Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, στο δυτικό κυρίως κόσμο, δημιούργησε την ανάγκη καθιέρωσης νέων όρων, οι οποίοι εισέβαλαν και στην ελληνική γλώσσα μέσω της κυριαρχίας της αγγλικής.
- ✓ Σήμερα αποφεύγεται ό,τι θεωρείται επίπονο ή δεν προσφέρει απτό υλικό όφελος. Επομένως, η πνευματική προσπάθεια περιθωριοποιείται, γιατί είναι κοπιαστική και τις περισσότερες φορές μη επικερδής. Η αδιαφορία όμως για κάθε τι το πνευματικό συρρικνώνει το λόγο, που περιορίζεται στις απαιτήσεις μιας απλής επικοινωνίας.

Πώς μπορεί να βελτιωθεί η γλωσσική έκφραση των νέων;

Για να διατηρήσουμε ακέραιο τον ουσιαστικό χαρακτήρα της επικοινωνίας και να αναβαθμίσουμε τη γλωσσική έκφραση των νέων, χρειάζεται:

- ✓ καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού
- ✓ ενθάρρυνση της προσωπικής έκφρασης των νέων και άσκηση των εκφραστικών τους δεξιοτήτων,
- ✓ εφαρμογή καινοτόμων μεθόδων μάθησης που καλλιεργούν το ενδιαφέρον του νέου για τη γλώσσα
- ✓ εμπλουτισμός των βιβλιοθηκών με νέα βιβλία, δημιουργία σύγχρονων βιβλιοθηκών που θα καλλιεργήσουν τη φιλαναγνωσία
- ✓ παρέμβαση στη γλωσσική συμπεριφορά των ΜΜΕ
- ✓ ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των πνευματικών ανθρώπων
- ✓ συνειδητοποίηση της αξίας της γλώσσας εκ μέρους όλων μας.

Διάλεκτοι και ιδιώματα

Ιδίωμα είναι μια γεωγραφική ποικιλία της γλώσσας που παρουσιάζει, συγκριτικά με την επίσημη κοινή γλώσσα, μικρό αριθμό αποκλίσεων ή διαφοροποιήσεων και ομιλείται σε συγκεκριμένο τόπο (π.χ. κρητικό, κυκλαδικό, θρακιώτικο, θεσσαλικό ιδίωμα).

Διάλεκτος είναι το ιδίωμα που ομιλείται σε μια εκτεταμένη γεωγραφικά περιοχή και διαφέρει σημαντικά από την κοινή γλώσσα (π.χ. κατωιταλική, ποντιακή, καππαδοκική, τσακωνική).

Αξία/ σημασία των ιδιωμάτων και των διαλέκτων

- ✓ Ενισχύουν τους συνεκτικούς δεσμούς των πολιτών με τον τόπο καταγωγής τους αλλά και των μελών μιας κοινότητας μεταξύ τους,

καθώς είναι φορείς των κοινών αξιών, των ηθών και των εθίμων που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά.

- ✓ Αποκαλύπτουν την πολιτισμική ιδιαιτερότητα μιας τοπικής κοινωνίας: τα ιδιώματα εκφράζουν τον κόσμο των τοπικών κοινωνιών που χαρακτηρίζονται από ανθρωπιά και συναίσθημα, πρωταρχικά στοιχεία του μη αλλοτριωμένου ανθρώπου.
- ✓ Εμπλουτίζουν με την ποικιλία τους τον εθνικό πολιτισμό, καθώς εμπεριέχουν τη σοφία και την εμπειρία μιας κοινωνικής ομάδας, διατηρούν τους δεσμούς με την παράδοση και αναδεικνύουν την πολιτιστική διαφορετικότητα κάθε περιοχής.
- ✓ Αποτελούν ανεξάντλητη γλωσσική πηγή για την εθνική γλώσσα και συντελούν στη γνώση και διατήρησή της.
- ✓ Συντελούν στη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης και αποτελούν στοιχείο της εθνικής ταυτότητας, καθώς είναι συνυφασμένα με την ιστορία και τον πολιτισμό του ελληνικού λαού.

Ποια είναι τα αίτια της συρρίκνωσης των ιδιωμάτων και των διαλέκτων;

- ✓ η δημιουργία των μεγάλων αστικών κέντρων,
- ✓ η καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους και η διδασκαλία της σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης,
- ✓ η ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς που διευκόλυνε την επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων γεωγραφικών περιοχών της χώρας,
- ✓ η πανελλαδική εμβέλεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης,
- ✓ οι πολιτιστικές αλληλεπιδράσεις σε παγκόσμια κλίμακα που επέβαλαν ένα πνεύμα απαξίωσης της παράδοσης, κυρίως σε τοπικό επίπεδο.

Ποιοι κίνδυνοι απορρέουν από την αποκλειστική χρήση των ιδιωμάτων και των διαλέκτων;

- ✓ Υπονομεύεται η δυνατότητα αποτελεσματικής επικοινωνίας.
- ✓ Εμποδίζεται η μάθηση της επίσημης κοινής γλώσσας.
- ✓ Καλλιεργείται η ανάπτυξη ενός κακώς νοούμενου τοπικιστικού πνεύματος που απαξιώνει την πολιτιστική ιδιαιτερότητα άλλων περιοχών.

Πώς μπορούν να προστατευθούν τα ιδιώματα και οι διάλεκτοι;

- ✓ Χρειάζεται πολιτική βούληση, για να συγκροτηθούν φορείς μελέτης, προστασίας και διατήρησης των ιδιωμάτων.
- ✓ Απαιτείται να διοργανώνονται εκδηλώσεις και να υλοποιούνται ερευνητικές εργασίες και προγράμματα, με στόχο την καλλιέργεια του ενδιαφέροντος για την προστασία της γλωσσικής μας κληρονομιάς.

- ✓ Θα ήταν ωφέλιμο να ενισχυθούν από την πολιτεία φορείς και ιδρύματα για τη διαφύλαξη, την προβολή και την ανάδειξη της γλωσσικής μας ποικιλομορφίας.

Ποια στάση επιβάλλεται να κρατούν οι νέοι απέναντι στα ιδιώματα και τις διαλέκτους;

Οι νέοι οφείλουν:

- ✓ Να αντιμετωπίζουν τα ιδιώματα και τις διαλέκτους με σεβασμό, επειδή αποτελούν τμήμα της κοινής πολιτιστικής παράδοσης και της εθνικής τους ταυτότητας.
- ✓ Να μελετούν τη γλώσσα του τόπου τους και των άλλων ιδιωμάτων (κυρίως μέσα από τη λογοτεχνία) αλλά και να αναγνωρίζουν την προτεραιότητα της κοινής νεοελληνικής γλώσσας έναντι των διαλέκτων και των ιδιωμάτων.
- ✓ Να απορρίπτουν την αποκλειστική χρήση των ιδιωμάτων, καθώς αυτή δυσχεραίνει την επικοινωνία στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής και παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας.

Αγάπη

Φιλία (= φιλική αγάπη)

Φιλία είναι μια σχέση κατανόησης, αφοσίωσης, αλληλεγγύης, στοργής και αγάπης μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων. Η φιλία στηρίζεται στην αμοιβαιότητα των συναισθημάτων και στην ανιδιοτελή προσφορά, δεν χαρακτηρίζεται όμως από ερωτικό πάθος.

Η αξία της φιλίας

Η φιλία:

- ✓ Δημιουργεί το αναγκαίο κλίμα ενδιαφέροντος και συντροφικότητας που απομακρύνει τη μοναξιά και την ανασφάλεια και βοηθά το άτομο να αναπτύξει την κοινωνικότητά του.
- ✓ Δίνει ουσιαστικό νόημα στη ζωή του ανθρώπου, τον δικαιώνει υπαρξιακά και τον προσανατολίζει προς το συνάνθρωπό του.
- ✓ Εξευγενίζει και ανυψώνει ηθικά τον άνθρωπο, οδηγώντας τον στην ειλικρίνεια και την ανθρωπιά.
- ✓ Βελτιώνει την ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων, καθώς τις απελευθερώνει από τη μικροπρέπεια και τον ανταγωνισμό.
- ✓ Οικοδομεί ειλικρινείς και βαθιές ανθρώπινες σχέσεις που συνοδεύουν τον άνθρωπο για μια ζωή.
- ✓ Στηρίζει και ενδυναμώνει ψυχικά τον άνθρωπο, ενισχύοντας την αισιόδοξη διάθεσή του απέναντι στη ζωή.

- ✓ Αίρει τους εθνικούς, φυλετικούς, θρησκευτικούς κ.ά. διαχωρισμούς, αναδεικνύοντας τα στοιχεία που ενώνουν τους ανθρώπους και αποκαλύπτουν την κοινή τους φύση.
- ✓ Βελτιώνει ηθικά τον άνθρωπο, καθώς βιώνει θετικά συναισθήματα και γίνεται δέκτης της ανιδιοτελούς προσφοράς των άλλων.

Κριτήρια επιλογής φίλων

- ✓ Η ειλικρίνεια των συναισθημάτων του ενός για τον άλλο διακρίνει την αληθινή από την ιδιοτελή φιλία.
- ✓ Η αμοιβαία εμπιστοσύνη και η εχεμύθεια δημιουργούν κλίμα ασφάλειας που είναι απαραίτητο για τη φιλία.
- ✓ Η ικανότητα του ενός να μπαίνει στη θέση του άλλου, να κατανοεί τα συναισθήματά του και να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του με τρόπο θετικό για το φίλο του.
- ✓ Η ταύτιση των ενδιαφερόντων, των επιδιώξεων και των αξιών μπορεί να οδηγήσει σε μια μακροχρόνια και υγιή φιλία.
- ✓ Το χιούμορ, η ανεξαρτησία της προσωπικότητας, η αισιοδοξία αποτελούν στοιχεία που ανανεώνουν μια φιλική σχέση.
- ✓ Η ανθρωπιά και η ανυστερόβουλη προσφορά αποκαλύπτουν τη γενναιοδωρία και τη μεγαλοψυχία ενός ανθρώπου, στοιχεία ουσιαστικά για κάθε αληθινή φιλία.

Η φιλία σήμερα:

- ✓ Τίθεται σε δεύτερη μοίρα μπροστά στις προσωπικές επιδιώξεις και φιλοδοξίες.
- ✓ Συγχέεται με την εγκαρδιότητα ή τη δημοτικότητα ενός ατόμου.
- ✓ Στερείται πραγματικού περιεχομένου και ταυτίζεται με μια υποκριτική σύμβαση, καθώς η εποχή μας ευνοεί τις πεζές φιλίες που έχουν στόχο το κέρδος.

Ποιοι παράγοντες ευθύνονται για τις σύγχρονες επιφανειακές φιλικές σχέσεις;

- ✓ Ο φόβος έκφρασης των συναισθημάτων και η αβεβαιότητα της ανταπόκρισης καθιστούν τους ανθρώπους επιφυλακτικούς.
- ✓ Το ωφελιμιστικό και ανταγωνιστικό πνεύμα της σύγχρονης εποχής οδηγεί στην αντιπαλότητα και τον εγωισμό.
- ✓ Το αστικό περιβάλλον των μεγαλουπόλεων εντείνει την αποξένωση από το συνάνθρωπο και το αίσθημα της μοναξιάς.
- ✓ Οι φρενήρεις ρυθμοί της σύγχρονης ζωής επιβάλλουν συμβατικές και επιφανειακές σχέσεις.

Θέματα που πρέπει να διαβάσετε **πολύ καλά:**

- 1) Γλώσσα (σημασία της γλώσσας, η γλώσσας μας σήμερα, διάλεκτοι και ιδιώματα, γλώσσα και πολιτισμός, γλώσσα και κοινωνικοποίηση, η γλώσσα των νέων)
- 2) Γλωσσομάθεια
- 3) Προφορικός και γραπτός λόγος (πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, πολυτροπικός λόγος)
- 4) Αναλφαβητισμός (οργανικός, λειτουργικός, ψηφιακός)
- 5) Διάλογος (προϋποθέσεις επιτυχούς διαλόγου, αξία του διαλόγου)
- 6) Εφηβεία (χαρακτηριστικά – προβλήματα – συμπεριφορά – παραβατικότητα των εφήβων, σχέσεις γονέων εφήβων)
- 7) Πρότυπα – είδωλα των νέων
- 8) Χάσμα γενεών
- 9) Ελεύθερος χρόνος
- 10) Αγάπη – φιλία
- 11) Μόδα – ενδυμασία
- 12) Τρίτη ηλικία
- 13) Το κωμικό και η σημασία του γέλιου